

Kraljevstvo Božje. Kraljevstvo Božje pripada svakom čovjeka i svi smo pozvani na svetost po mjeri dara koje nam je Bog dao.

Korpus koncilskih tekstova sadrži pravo bogatstvo pisane riječi i među tim tekstovima svatko može pronaći za sebe nešto što ga specifično zanima i time obogatiti svoje vjersko znanje te proširiti horizonte u promišljanju svijeta oko nas. U korpus tekstova ubrajaju se četiri konstitucije, osam dekreta, te tri deklaracije.

Četiri konstitucije: Svjetlo naroda, Lumen gentium (LG); božanska objava, Dei Verbum (DV); sveta liturgija, Sacrosanctum Concilium (SC); Crkva u suvremenom svijetu, Gaudium et spes (GS)

Devet dekreta: Biskupi, Christus Dominus (CD); Prezbiteri, Presbyterorum ordinis (PO); Odgoj i izobrazba prezbitera, Optatum totius (OT); Redovnici/e, Perfectae caritatis (PC); Laici, Apostolicam actousitatem (AA); Misijaska djelatnost Crkve, Ad gentes

(AG); Ekumenizam, Unitatis reintegratio (UR); Istočne katoličke Crkve, Orientalium Ecclesiarum (OE); Sredstva društvenog priopćavanja, Inter mirifica (IM).

Tri deklaracije: Sloboda vjerovanja, Dignitatis humanae (DH); Odnos Crkve prema nekršćanskim religijama, Nostra aetate (NA); Kršćanski odgoj, Gravissimum educationis (GE).

Drugi vatikanski koncil predstavlja najbitniji događaj u Katoličkoj Crkvi prošloga stoljeća, a njegove reperkusije vidimo i danas. Papa Pavao VI. dao je veliki zamah ovom koncilu te je koncilskim djelovanjem posijana sjemena od kojih neke plodove već danas vidimo, a neke još uvijek iščekujemo. Zasiurno je potrebno puno molitve, sakramentalnog života i apostolata, ali i dijaloga, slušanja, razumijevanja i međusobnog uvažavanja da bi koncilski plodovi bili vidljivi znak u današnjem vremenu te mogli biti na korist svakom čovjeku.

Povijest ambona

fra Marko Pudar

Crkva kao „domus Ecclesiae“ je liturgijski prostor. Ona nije gledalište, nego prostor za vjernike koji, svaki u svojoj službi i ministerijalnoj ulozi, čine aktivne protagoniste ritualnog djelovanja, jer vrlo je važno sjetiti se onoga što nam donosi konstitucija II. vatikanskog sabora Sacrosanctum concilium o liturgijskom slavlju: „Svako liturgijsko slavlje kao djelo Krista svećenika i njegova Tijela koje je Crkva – u najizvršnijem smislu je sveto djelo.“¹ Ovdje ćemo se osvrnuti na jedan od ljudskih elemenata u organizaciji liturgijskog slavlja, a to je crkva kao građevina. Organizirana je tako da naglasi različite službe u liturgijskom slavlju. Crkvene građevine imaju dva osnovna dijela: prezbiterij² i lađa³. U starini su crkve imale i predvorje s narteksom koje je činilo skladnu arhitektonsku cjelinu s ostatkom crkve, npr. Eufrazijeva bazilika u Poreču. Danas ih neki također pokušavaju imitirati u suvremenom stilu. Osnovne točke u organizaciji prostora prezbiterija su oltar i ambon. To su dva dijela liturgijskoga namještaja bez kojih crkvena građevina ne bi imala smisao. U prezbiteriju se nalazi još jedan bitan element, a to je sedes.

¹ Konstitucija o svetoj liturgiji Sacrosanctum concilium, u: Druge vatikanski koncil. Dokumenti Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 7. (dalje: SC).

² Prezbiterij (crkveni latinski presbyterium < grčki προεβυτήριον: vijeće starješina).

1. Služba i zajednica prezbitera (svećenika); svećenstvo.
2. U crkvenoj arhitekturi svetište, povišeni prostor uz oltar ili iza oltara određen za svećenike (prezbitere). Naziva se i sanktuarij (latinski sanctuarium). Prezbiterij se nadovezuje na srednji brod, a od prostora za vjernike odijeljen je pregradom. Produžavanjem prezbiterija prema istoku razvija se kor. Na: prezbiterij. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 20. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50278>>.

³ Glavni, uzdužni prostor za vjernike u kršćanskim bazilikama i drugim crkvama; brod. Na: lađa. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 20. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35073>>.

Ambon (od grčkoganabainw – ići gore, uspeti se) je u kršćanskoj arhitekturi povišeno mjesto u starokršćanskoj bazilici s kojega su se za vrijeme liturgije čitali biblijski tekstovi⁴ i držale propovijedi. Sastoji od mramorne ili kamene ovalne, kvadratne ili višekutne ograde s jedne strane otvorene, zatim postolja na kojem počiva i maloga stubišta kojim mu se prilazi (crkva sv. Klementa u Rimu, V. st.).⁵ Od jedanaestoga stoljeća pojavljuje se u crkvenom prostoru i propovjedaonica, a ona očito ima uzor u ambonu.

Prvi kršćani, vjerojatno pod utjecajem židovskoga⁶ bogoslužja, preuzimaju iz sinagogalnog kulta *bemu*, tj. povišeno mjesto u sinagogi s kojega su se čitali sveti tekstovi. Najstariji podatci nam svjedoče da je ambon bio jednostavan drveni podij. U 4. i 5. stoljeću u Rimu počinju se graditi monumentalni kamerni amboni čiji simbolizam uskrnuća sve više naglašava njihovo značenje. Urešavali su se raznim reljefima koji su simbolično prikazivali uskrnuća i dragocjenim porfirom, a u nekim bazilikama nalazi se ambon za navještaj Evanđelja te leđir za ostala čitanja. Tako imamo sačuvane ambone u crkvi San Clemente u Rimu iz 5. stoljeća te u Raveni gdje ih nalazimo više u različitim crkvama npr.

⁴ Sjeverna strana služila je za čitanje evanđelja, a južna za čitanje poslanica i starozavjetnih tekstova.

⁵ Usp. Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., str. 110.

⁶ Ambon svoje porijeklo razvija već iz židovskoga kulta. U starozavjetnim tekstovima imamo primjer Ezre koji je s drvenom podijom čitao narodu Zakon (Neh 3-12).

ambon biskupa Agnella, u Basilici Ursiana iz 6. stoljeća, koji ima dva stubišta. Jedan je za uspinjanje i označava uskrsnuće, a drugi za silaženje i označava krštenje.

U doba romanike u 12. i 13. stoljeću imamo nešto drugačiji izgled ambona, tj. nešto drugačiju konstrukciju. Amboni postaju viši i nalaze se na stupićima. Kod nas imamo sačuvane romaničke ambone u trogirskoj i splitskoj katedrali iz 13. stoljeća. No u 14. stoljeću dolazi kraj jedne epohe u kojoj su se gradili tako visoki i svečani amboni te se sve više liturgijske događaje zbija u oltar, a oltar se povlači u apsidu.⁷

Poslije Tridentskog sabora (1545. – 1563.) središnji dio strukture se uklanja, a ostaju dijelovi koji su pretvoreni u propovjedaonice⁸. Propovjedaonice su se koristile za propovijedi izvan liturgijskih slavlja i za katehezu vjernika. Tako su se one pretvorile u mjesta odakle se govorilo o Božjim zapovijedima i o grijesima protiv zapovijedi. S ovakvim stilom se naglasak s Evanđelja premjestio na propovijed, s Božje riječi na ljudsku riječ. S vremenom se odmaknulo od prvotnog simboličkog i teoloških mjesta koja su se u prvim vremenima gradili kao amboni za navještaj evanđelja i poslanica.

⁷ Između klerika i vjernika počinju se graditi strukture s vratnicama u sredini. Na vratnicama se uzlazilo stubama na povišeni dio strukture odakle se naviještala riječ, propovijedalo, a nekada se nalazila i schola cantorum. (Usp., Ivan Šaško, Liturgijski simbolički govor, Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 273.)

⁸ Propovjedaonica, povišeno mjesto u crkvi s ogradom do koje obično vode stube, a s kojega propovjednik može govoriti tako da ga svi vide i čuju. Nalazi se obično uza stup ili zid središnje lađe, rijetko i na vanjskome zidu obično hodočasničkih crkava (vanjska propovjedaonica). Pojavljuje se od XI. st. u Italiji kada istiskuje ambon. Mnoge su propovjedaonice iznimne umjetničke vrijednosti; na ogradi se obično izrađuju bogati reljefni ukrasi, uglavnom simboli evanđelista (G. Pisano, katedrala u Pisi, 1312). Od kasnoga XV. st. sve do u XX. st. izradba propovjedaonica slijedi stilske oznake razdoblja. Danas se upotrebljavaju samo u izvanrednim prigodama.

Na: propovjedaonica. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 21. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50676>>.

Impostacija ambona u liturgijskom prostoru⁹

Kada su se počele graditi crkve kao bogoslužni prostori, navještaj Božje riječi je dobio svoje mjesto u bogoslužnom prostoru. Ambon kao mjesto Božje riječi jest sveto mjesto. Sinoptici nas izvještavaju da je Kristov grob bio uklesan u stijeni, a Ivan nas izvješćuje da se grob nalazi u vrtu. Vrt gdje se nalazio Kristov grob nas upućuje na onaj Edenski vrt. Vrt iz Pjesme nad pjesmama gdje se susreću zaručnik i zaručnica podsjeća nas na pralik susreta Krista i zaručnice Crkve.

Već od samih početaka crkve su građene na dinamici liturgije uskrsne noći. U svetoj noći zajednica vjernika iščekivala je jutro i zvijezdu Danicu koja dolazi u svanuću novoga dana. Ambon se nalazio na jugu kako bi đakon, okrenut prema sjeveru, mogao navijestiti Kristovo uskrsnuće koje rasvjetljuje tminu sjevera, jer ambon je u bogoslužnom prostoru simbolički ikona Kristova groba s kojega se naviješta Kristovo uskrsnuće. Stoga je ambon i spomenik Kristova uskrsnuća s kojega se naviješta Božja riječ. Zato na ambonima možemo vidjeti različite ikonografske likove koje nam donose evanđelisti: žene, anđeli, apostoli te Blažena Djevica Marija.

Bitan liturgijski i simbolički predmet kojega često možemo vidjeti uz ambon u starijim crkvama jest i kandelaber, „svijećnjak za uskrsnu svijeću“. Uskrsna svijeća ima svoje prirodno mjesto u vazmenom vremenu pokraj ambona jer se upravo Hvalospjev uskrsnoj svijeći (*Exsultet*) pjeva s ambona. Uskrsna svijeća ima kristološki značaj jer se stavlja odmah uz ambon na svijećnjak koji uz svijeću predstavlja ognjeni stup koji je vodio Izraelce kroz pustinju prema

⁹ Usp. Danimir Pezer, „Ambon. Monumentum resurrectionis“, *Živo vrelo* 4/2018., str. 10.–19.

Obećanoj zemlji: „Danica koja ne zna zalaza, a to je Krist uskrsli, povratnik od mrtvih. Koji svijetli svakom čovjeku...“, a prijelaz preko Crvenog mora predstavlja pralik krštenja.

Važnost Božje riječi i njezino naviještanje okupljenoj zajednici u liturgijskoj obnovi Drugog vatikanskog sabora dobilo je ponovno na svojoj važnosti: „U liturgijskom je slavlju od najveće važnosti Sveto pismo. Iz njega se čitaju čitanja i tumače u homiliji...“ (SC 24). Evanđelistar je isto nakon stoljeća dobio svoje mjesto u ulaznoj procesiji te je navještaj Božje riječi obnovom pronašao svoj simbolički prostor u crkvi: „Zgodno je da takvo mjesto općenito bude nepomičan ambon, a ne tek običan pomični stalak.“¹⁰ Ambon bi trebao biti na takvom mjestu da đakon u svečanoj procesiji može nositi evanđelistar od oltara do ambona uz pratnju svijeća i kadionice, koji su znakovi poštovanja. Procesija s evanđelistarom predstavlja Kristov ulazak u Jeruzalem, a

svijeće, tamjan, svečani hod s evanđelistarom, navještaj evanđelja, poljubac evanđelistaru i blagoslov evanđelistarom kada predsjedava biskup su znakovi koji nam prizivaju u pamet Kristovu prisutnost i Riječ te njegovo naučavanje u Crkvi. Zato Uredba Rimskog misala, izdanje iz 2002, nalaže da: „Uzevši u obzir raspored svake crkve, ambon treba da je postavljen ondje gdje će vjernici moći dobro vidjeti i čuti zaređene služitelje i čitače.“¹¹ Dakle ambon, kao stol Riječi, je u uskoj povezanosti sa stolom Kruha. Ova dva stola zapravo predstavljaju posljednju večeru i kalvariju te Kristovo uskrsnuće koje je temelj naše vjere.

Blagoslovna molitva ambona¹²

„Ambon ili mjesto s kojega se navješćuje riječ Božja treba da odgovara dostojanstvu te riječi i mora podsjećati vjernike na to kako je taj stol Božje riječi uvijek prostrt. Ovaj se blagoslov može primijeniti samo kad je riječ o pravom ambonu, a ne o pomičnom stalku. Ambon mora biti čvrsto građen i doličan.

¹¹ OURM, br. 309

¹² Rimski obrednik, *Blagoslovi, Red blagoslova novog ambona*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., br. 916.

¹⁰ Rimski misal, *prerađen prema odluci Svetoga ekumenskoga sabora II. vatikanskog objavljen vlašću pape Pavla VI. preuređen brigom pape Ivana Pavla II.*, Opća uredba, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., br. 309. (dalje: OURM).

No zbog posebna građevnog oblika crkve, može i pokretan ambon odgovarati svojoj svrsi te ako je umjetnički izrađen, može biti blagoslovljen. Ovaj se blagoslov može spojiti i s misnim slavljem i sa slavljem riječi Božje.¹³

„Bože, ti si se udostojao pozvati ljude iz tame u svoje divno svjetlo.“ Motiv prelaska iz tame u svjetlo čest je u Bibliji, počevši od stvaranja u Post 1,3.¹⁴ Svjetlost i tama se prožimaju kroz cijelo Sveto pismo od prve do zadnje stranice. Prvo što Bog stvara je svjetlost i to je prvi Božji dar čovjeku. Oni koji uđu u zajedništvo s Bogom na kraju povijesti, za njih će izvor svjetla biti Bog koji je sve stvorio i svim upravlja (Otk 21,23). U Starom zavjetu svjetlost je prvo Božje stvorenje. Svjetlost osvjetljava tamu koja je pustoš, nered i u kojoj nema života. Stvaranjem svjetlosti nastaje red u kojem se razlikuje dan i noć. I stoga se Bog nakon

stvaranja svjetla posvećuje stvaranju živih bića. A tama koja ostaje, ona predstavlja iskonski kaos kojega Bog skladno ugrađuje u ovaj svijet. Tako svjetlost i tama skupa proslavljaju Gospodina (Ps 19,2). Gledano antropološki, čovjek kada umre predaje se utrobi zemlje i tami, a kada se rodi prvo što učini je da otvori oči i ugleda svjetlo. Svjetlo u ovom smislu je sinonim života, a naš život je Bog. U Novom zavjetu Isus je svjetlo svijeta (Iv 8,12).

Pri blagoslovu ambona naviješta se odlomak Riječi Božje iz Prve Petrove poslanice 2,9: „A vi ste rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod stečeni da naviještate silna djela Onoga koji vas iz tame pozva k divnom svjetlu svojem.“ Svi kršteni u Crkvi imaju svoju zadaću i poslanje, a koje upravo proizlazi iz krštenja gdje nas Krist poziva iz tame u svjetlo. A poslanje i zadaća krštenika je svjedočenje vlastitim životom ono što im je navješteno. U tome se sastoji sveto svećenstvo. S ovim nam sveti Petar već od prvih vremena rješava dilemu da je kršćan-

ska zajednica aktivna te da je odgovoran subjekt, a ne pasivan objekt Božje riječi.¹⁵

„Dolikuje da ti zahvaljujemo što nas neprestano hraniš slatkom hranom svoje riječi te nas u ovoj crkvi stalno podsjećaš na svoj čudesan nauk.“ Za ovu rečenicu iz blagoslovne molitve ambona imamo više biblijskih tekstova gdje se spominje slatkoća i hrana, a biblijski tekst koji se najviše podudara s rečenicom iz blagoslovne molitve ambona je iz Ps 119,103: „Kako su slatke nepcu mom riječi tvoje, od meda su slađe ustima mojim.“ Ovdje vidimo poveznicu naprijе *mane* s kojom Jahve hrani Izraelski narod kroz pustinju (Pnz 8,3; Mudr 16,20) te jedan osjetilni znak u liturgiji, a to je kušanje Božje riječi. Sam navještaj Božje riječi na ambonu je jedna liturgijska obredna gesta koja omogućuje da liturgijska zajednica Božju riječ dodirne pogledom, dodirom i mirisom riječi i da ta zajednica ujedno bude dodirnuta Božjom riječi i Kristovim naukom (Mt 7,28). S Božjom riječi se potrebno suživjeti i Božju riječ trajno „žvakati“ (*ruminatio*).

„Molimo te, Gospodine, da ovdje u našim ušima odjekuje glas tvoga Sina da ono na što nas Duh Sveti potiče vjerno izvršujemo te ne budemo samo slušatelji tvoje riječi nego i gorljivi izvršitelji.“ Ova rečenica iz blagoslovne molitve ambona se najviše podudara s biblijskim tekstom iz Jak 1, 22-25: „Budite vršitelji riječi, a ne samo slušatelji, zavaravajući sami sebe. Jer ako je tko slušatelj riječi, a ne i izvršitelj, sličan je čovjeku koji motri svoje rođeno lice u zrcalu: promotri se, ode i odmah zaboravi kakav bijaše. A koji se oglêdâ u savršenom zakonu slobode i uza nj prione, ne kao zaboravan slušatelj, nego djelotvoran izvršitelj, blažen će biti u svem djelovanju svome.“

Ova rečenica iz blagoslovne molitve ambona i sami biblijski tekst iz Jakovljeve poslanice osvješćuju nam nazočnost Božje riječi danas. Crkva, zaručnica Kristova Božju riječ sluša i naviješta jer: „Crkva ne živi sama od sebe već od evanđelja i iz evanđelja uvijek i nanovo crpi usmjerenje za svoj hod.“¹⁶ Duh Sveti je onaj koji nas potiče da Božju riječ slušamo i izvršujemo. Jer nije dovoljno samo Božju riječ slušati, a ne primati je u svoje srce i ne dopuštajući Božjoj riječi da u nama i preko nas donese plodove (Usp. Mk 4,14-20). Božju je riječ potrebno obrađivati i njegovati da nam ono što smo čuli na liturgijskom slavlju prijede u svakodnevni život.

„Neka nam ovdje vjesnici tvoje riječi pokazuju putove života da njima radosno hodimo i slijedimo Krista Gospodina te postignemo vječni život.“ I za ovu zadnju rečenicu blagoslovne molitve možemo naći nekoliko primjera biblijskih tekstova koji govore o vjesnicima Božje riječi (Ps 68, 12; Iz 61,1-2; Mk 8,34-38; Lk 4,18-19).

Vjesnici Božje riječi su: lektor, đakon, prezbiter i biskup. I vjesnici riječi su služitelji Božje riječi koji su pozvani biti zaručnici Božje riječi, kako bi u zajednici vjernika mogli biti oni koji će svojim primjerom Božjoj riječi koju naviještaju biti i dostojni služitelji. Uvijek u službi zajednice koja ga sluša kako bi on bio vjesnik koji uspostavlja odnos zajednice s Riječju. Također, Božja riječ koja dolazi od Oca i boravi među nama ponovno se vraća Ocu kako bi sa sobom ponijela one koji su stvoreni u njoj i za nju. Crkva je ona koja se nalazi pred konačnom Božjom riječi jer je On „Prvi i Posljednji“ (Otk 1,17).

¹³ Isto. br. 900.-901.

¹⁴ Usp. Još, Prop 2,13; Iz 9,1; Dj 26,17-18; Rim 13,12; 2 Kor 4,6; Kol 1,12-13; 1 Iv 1,5

¹⁵ Dužnost propovijedanja i navještaja Božje riječi nije samo pridržano đakonima, prezbiterima i biskupima, nego osim njih, svaki kršćanin je pozvan svjedočiti kršćansku ljubav i naviještati Evanđelje Isusa Krista.

¹⁶ Papa Benedikt XVI., Verbum Domini – Riječ Gospodnja, Post-sinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. biskupima, svećenicima, posvećenim osobama i vjernicima laicima o Riječi Božjoj u životu i u poslanju Crkve, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2011., br. 51.